

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Марта Петрова

„Епистемология на понятията. Защита на концептуалния елиминативизъм“

Дисертационният труд на Марта Петрова е с обем от 223 стандартни страници. Дисертацията се състои от увод, четири глави, заключение и библиография. Библиографията се състои от 159 източника - 9 на български и 150 на английски език.

Предмет на изследването е проблемът за понятията (като под „понятия“ следва да се разбира единствено „concepts“, въпреки че както авторката и Бърдж отбелязват, „notion“ и „concept“ могат да се смятат за синоними). Целта на дисертацията е да предложи и аргументира решение на проблема за структурата на понятията, което да е с елиминативен характер (стр.7).

Значимостта на темата е многопластова. Тя е релевантна с оглед на:

- i) философия на езика и по-конкретно за концептуалния анализ, за чийто обекти стандартно се приемат понятията. Тук решението не е отказ от концептуалния анализ, а само от ментализирането му, като концептуалният анализ не просто се приема под формата му на езиков анализ, а е основен метод в дисертацията (стр. 8).
- ii) нарастващите дискусии по отношение на концептуалния нативизъм в когнитивната наука и философията
- iii) въпроса за природата на концептуалните репрезентации във философията на възприятията

Като теза на дисертацията е предложена защита на елиминативизъм по отношение на понятията, изразена чрез твърдението, че постулирането на понятия създава инфлация и няма методологическа стойност.

Заключението е, „че имаме налице сериозни основания за елиминирание на термина „понятие“ на специализирано равнище“ (стр.11). Това заключение обаче няма радикален характер и не е обвързано с метафизическа, а единствено с методологическа претенция.

Марта Петрова отчита, че стига терминът да бъде операционализиран и да има ясно приложение, неговата употреба може да бъде напълно основателна в рамките на други дисциплини (стр. 160).

Дисертацията залага на неамбициозна, но резултатна аргументативна стратегия. Авторката въвежда изисквания (*desiderata*) за структурата на понятията, представени и аргументирани в подглава 3.1., като подлага кандидатите на анализ, за да установи дали някой от тях може да удовлетвори заложените изисквания (стр. 6). Стратегията се основава на методологически съображения, защото изисква понятията да имат обяснителна стойност за теориите, в които участват. Идеята е, че обяснението на поведението е цел както на научната психология, така и на фолкпсихологията (стр. 43). Възможно е обаче понятията и дебатът около тях само да пречат, а не да подпомагат осъществяването на тази цел.

Изследването на Марта Петрова има интердисциплинен характер, доколкото при обосноваването на тезите тя инкорпорира находчива и съвременна натуралистка стратегия за позоваване на емпирични данни от експерименти в когнитивната наука и невронауката. Тази практика е все по-широко приета на запад и е прекрасно, че виждаме пример за нея в изследването на един млад български учен.

Първата глава от дисертацията реконструира дебата за природата на понятията и се занимава с проблема за тяхното съществуване. Няма да се спирам подробно на реконструкцията на тази дискусия, но трябва да отбележа, че според мен едно от достойнствата на работата е, че не взема категорично отношение по онтологическите казуси, свързани с понятията. Смятам, че подходът, при който важността на един терминологичен конструкт се определя с оглед на неговото методологическо значение за съответна дисциплина, е правилен. Това важи в особена степен за абстрактни обекти като понятията и свойствата. Значение за епистемологията пък има търсенето на отговор на въпроса възможни ли са убежденията без наличие на съответстващи ментални репрезентации (стр. 31). Накрая, значение за философия на езика има отхвърлянето на хипотезата за наличие на език на мисълта, до което се стига след критиката на схващането, че е основателно да говорим за ментални репрезентации (стр. 37).

Внимание заслужава авторският аргумент срещу реализма по отношение на убежденията, който според Марта Петрова е характерен за РТМ теориите. В него авторката отхвърля

основанията за приемане на реализма като ги свежда до абсурд посредством извода: „Според репрезентационната теория за мисленето, умът (включително менталните репрезентации) съществува независимо от ума (включително менталните репрезентации)“ (стр. 20). Смятам, че аргументът може да се разшири, за да атакува реализъм по отношение на каквито и да било ментални корелати. Тази възможност се потвърждава и от разширената версия на аргумента, в която мишената е реализмът по отношение на пропозиционалните ментални репрезентации (стр. 22).

Ядрото на дисертацията според мен може да бъде открито във втора глава, която очертава методологическите цели, с оглед на които започва говоренето за понятия. Ако няма теоретична рамка за природата на понятията, която да изпълнява тези методологически цели обаче, се оказва, че самото говорене за понятия не е удовлетворява поставените desiderata. При анализ на теориите за структурата на понятията се оказва спорно и доколко поставените от самите теории изисквания са изпълнени (срв. стр. 44). Едно от изискванията, с оглед на което съм съгласен, че много от теориите за понятията се провалят, е това за публичния достъп (стр. 60-62). Въвеждането на такова изискване само по себе си прави съмнителна стойността на понятията като ментални репрезентации.

По отношение на трета и четвърта глава държа да отбележа и едно от най-големите предимства на дисертацията – нейната логическа последователност и отлична организация и структура. Авторката избира една съвсем естествена аргументативна линия – след като са очертани основните теории за понятията и проблемите, които те срещат, се въвеждат критерии и изисквания за въвеждане на термина „понятие“. За да се покаже, че неудовлетворимостта на тези критерии е нов тип проблем пред говоренето за понятия, аргументът на Марта Петрова следва да се разграничи ясно от други подходи, които описваме като „концептуален елиминативизъм“. Един от основните кандидати тук е представеният от Машъри концептуален елиминативизъм в неговата хетерогенична хипотеза (стр. 122-124). Аргументът, който докторантката предлага в настоящата дисертация безспорно е по-силен от този на Машъри, защото не разчита на приемането на предпоставката, че съществуват естествени видове. За разлика от Хетерогеничната хипотеза, тезата на авторката остава фалсифицируема (което тя с готовност признава в заключението), а също така не е обвързана с онтологически ангажимент към никой от

кандидатите (напр. понятията като теории, или понятията като прокситипове). Четвърта глава завършва по естествен начин защитата на тази непретенциозна, но силна теза в лицето на методологическия елиминативизъм. Особено важно ми се струва разграничението между елиминативен физикализъм и елиминативен материализъм, доколкото разликата „материализъм“ – „физикализъм“ сякаш не е добре прокарана на родната ни философска сцена. Материализмът издига много по-силната претенция, че „ментални х не съществуват“ (стр. 156). За разлика от него, физикализмът (в традицията на неопозитивизма) не се обвързва с метафизическа позиция по отношение на менталните състояния и предполага много по-безпроблемна аргументация.

В заключение искам да отбележа, че авторефератът предава коректно съдържанието на дисертацията. Повечето от заявените в него приноси са действителни, а някои могат дори да бъдат разширени. Докторантката е покрила успешно минималните национални изисквания с оглед на направени публикации и участия в академични събития. Смятам, че дисертацията е прекрасен пример за завършено и оригинално научно изследване, което свидетелства за голям потенциал на едно бъдещо научно развитие на кандидата. Ето защо убедено гласувам за това на Марта Петрова да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ по направление 2.3 (Философия).

13.05.2021

доц. д-р Димитър Елчинов